

УДК 141.319.8 + 130.2 : 2 – 585

Г.М. Гончаров – канд. філос. наук
Харківська державна академія фізичної культури

ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНИЙ ЗМІСТ ФЕНОМЕНУ ПОДВИЖНИЦТВА

Ця стаття присвячена проблемі наукового підходу у вивченні феномена подвижницької діяльності та подвига за своєю суттю проблемі дійсного пізнання людиною Істини і буття в цілому, коли разом з

подвижницьким методом пізнання, що існує в самій подвижницькій традиції, формується метод пізнання, використовуваний при філософсько-теоретичній концептуалізації.

Ключові слова: подвижництво, містико-аскетического досвіду, антропологічна межа, синергія.

Подвижницька духовна практика – в особливому творчому процесі це глибоко розроблена антропологічна стратегія, що перетворює сукупність енергій людини на всіх рівнях її конституції, включаючи соматика, психіку, інтелект. Її розуміння ставить принципові проблеми для кожної науки про людину і носить міждисциплінарний характер, але проте, має своєю основою філософію.

Як зазначає С. М. Зарін під подвижництвом «в прямому і власному сенсі слід розуміти <...> досягнення релігійно-етичної досконалості», яка «має прямою і найближчою метою пристосувати природні сили і здібності людини до сприйняття дії Божественної благодаті, зробити їх органом, слухняним і зручним знаряддям для досягнення і здійснення в людській особі вічного життя».[3, с.11-12].

Російський філософ М. Бердяєв зазначає, що подвижництво призначене для «звільнення людської особи». Він визначає подвиг як: концентрацію внутрішніх сил і управління собою і стверджує, що наша людська гідність пов'язана з цим. Розглядаючи співвідношення між релігійною сферою, містичною практикою і феноменологічною філософією слід відмітити, що релігійний зміст виступає тут як певна сфера досвіду, що не має спеціальної вбудованої герменевтики. Вона не задає задалегідь передбачених апріорних правил і установок свого опису і тлумачення. Мають місце різноманітні феномени подвижницької діяльності і свідомості, і філософія може робити їх предметом спостереження і дескрипції (від лат. *description* – опис).

Таким чином, в філософії, подвижництво може бути об'єктом дослідження як феномен і досвід людини в подвигу. Звичайно феномен подвижництва і досвід, належать граничним сферам антропологічної реальності, тому вони потребують спеціального філософського підходу. Важливим моментом у вивченні даної проблеми є той факт, що в її глибини не можна «проникнути за допомогою методу, як певного прийому, але можна – *шляхом позитивного бажаного спілкування і участного мислення*: коли з живою підказкою предмету ти створюєш новий, згідний йому дискурс, сам беручи участь в ньому і при цьому змінюєшся <...> свідомість змінює свої дистанції і позиції залежно від впізнаного, зберігаючи, проте, певну початкову мету і принципи».[4, с. 189-190].

Наукова свідомість набуває, в певній мірі, здатності входження всередину і погляду зсередини, в той же час, не переходячи на суто внутрішню позицію неподільної зануреної і повної ідентифікації з предметом. Ставиться завдання систематичної реконструкції подвижницької антропології, але при всій органічності такого завдання, вона вимагає від релігійно-філософської думки нових шляхів. В першу чергу, виникає *проблема методу*. Щоб досягнути сенс подвижницької діяльності, думка повинна проникнути в сферу містико-аскетического досвіду, зуміти прослідкувати його будову, підібрати мову і понятійно-категоріальний апарат для його аналізу і розкриття філософського і релігійного сенсу.

Але яким методом, в якому дискурсі все це можна здійснити? Подвижницький досвід – досвід зведення всієї людської істоти до Бога, що здійснюється благодаттю через молитовне Богоспілкування. Його основою є внутрішній духовний процес, для якого свідомо непридатна звичайна науково-філософська методологія опису досвіду. Ця методологія, розроблена позитивізмом, відповідає зовнішньому реєструючому спостереженню, яке проводиться в експериментальних науках. Прояви цього досвіду неможливо відтворити, їх інтерпретація зовнішнім спостерігачем не співпадає з самосвідченнями носіїв досвіду, а суть і природу досвіду просто не можна виразити на позитивістській мові.

Для вирішенні цієї проблеми можна звернутися до всебічно проаналізованого аскетичного досвіду, який представлений в літературі присвяченій подвижницькій традиції. На відміну від позитивістської мови, вона адекватна природі досвіду, але це – внутрішня мова подвижницької традиції, багато в чому дуже особлива. Вона принципово обмежує себе світом традиції і специфічними цілями подвигу, мислить себе як свого роду *шляхові вказівки для того, хто подвизався* і тому виражається не на мові понять, а на специфічній мові аскези, в її знаках, символах і специфічних термінах. Через це, можна назвати її зашифрованою *антропологією*, і для її розшифровки потрібне створення деякої третьої позиції опису досвіду, проміжної між суто зовнішньою позицією експериментальної науки і суто внутрішньою позицією самих подвижницьких першоджерел.

Таким чином, вирішенням завдання відповідає позиція *діалогічної* або *участної* свідомості. У даному випадку вона означає, що наукова свідомість, зберігаючи свої визначальні риси і цілі, разом з тим повинна бути причетною до описуваного досвіду, у тій чи іншій мірі його розділяючи і на нього відгукуючись, змінюючи власні установки залежно від змісту, що досягаються. Подвижницький досвід містико-аскетичної традиції – духовний досвід, який головною частиною належить до роду *містичного досвіду*. Цей досвід певним чином вивірений і збудований, організований і структурований,

Розділ другий. Філософська антропологія і культура

підпорядкований певним критеріям, досвід, перш за все, *пропрацьований* подвижниками. У даному досвіді здійснюється розкриття і виконання самої природи людини. Будучи ж досвідом, наділеним усім необхідним для розкриття природи подвижника, феномен подвижництва може розглядатися як *метод пізнання* в сенсі повного практико – теоретичного канону, певного роду досвіду, яке значення це поняття набуло в теорії наукового пізнання.

Таким чином, першим завданням, яке перед людиною ставить зустріч з подвижницьким досвідом, є реконструкція цього подвижницького методу пізнання. У ньому має місце самоосмислення досвіду, який вимагає від людини спочатку глибокого розуміння, а вже потім побудови, зовнішнього. Проте така позиція не означає і беззастережного ухвалення внутрішнього методу, повного приєднання до нього. Людська свідомість, що пізнає, - свідомість наукова, хоча і учасна, виступає і залишається «іншою» по відношенню до подвижницької традиції. Як наукова, вона намагається перекласти зміст подвижницької традиції специфічною мовою, і відповідному дискурсі, свої норми організації; вона хоче навчитися прочитувати, розуміти прихований в подвижницькому досвіді філософсько-релігійний зміст. Разом з подвижницьким методом пізнання, що існує в самій традиції, як «внутрішній», необхідно сформулювати інший, «зовнішній» метод пізнання, яким користувалася б «науково-причетна» свідомість для вирішення своїх завдань.

Поняття досвіду досягло великої виразності в природничих науках, де створений формалізований канон досвідченої (експериментальної) науки; але так же поза сумнівом, що концепція досвіду як «наукового експерименту» не відповідає ситуації в багатьох обширних царинах людського досвіду, зокрема філософського і релігійного. «Поняття досвіду відноситься - як би парадоксально це не звучало – до найменш зрозумілих понять, якими ми користуємося», Гадамер. [1, с. 409].

Таким чином, слід зазначити, що якщо сам досвід, на думку Гадамера, є «нечітке поняття», то «внутрішній досвід» подвижника постає перед нами ще менш зрозумілим і прихованим від зовнішнього погляду оскільки досвід «внутрішній» є досвід інтроспекції – спостереження себе, фіксації власного внутрішнього (психічних) змісту. Саме такий досвід складає необхідну приналежність розвиненої самосвідомості, і говорить про багатство внутрішнього світу і внутрішнього життя подвижника.

За своїм типом, риси подвижницької моделі людини суттєво відрізняються від звичних для класичної науки антропологічних концепцій; але саме ці відмінності сьогодні роблять її цінною і актуальною. Перша і головна відмінність полягає в *динамічній онтології моделі*. Подвижництво розглядає існування людини як стихію свободи, в якій, разом із звичайними стратегіями, можна вибрати індивідуальний шлях подвигу, що являє собою справжню онтологічну альтернативу: тут розгортається динаміка буття в обоженні, яка веде до онтологічної трансформації, перетворення самого способу буття людини (хоча ця вільна динаміка енергійного сходження – недетермінований процес, і як по волі, так і без волі людини вона завжди може обірватися).

Крім того, антропологія подвижництва - *маргінальна* антропологія, або ж антропологія граничного досвіду: процес, який веде до зміни способу буття подвижника, є не просто антропологічний, а мета-антропологічний процес, і в ньому людина входить в сферу, де починають змінюватись визначальні, конститутивні властивості людського існування. Цю сферу можна назвати *антропологічною межею*, а досвід, що відповідає перебуванню в ній, граничним досвідом.

Слід підкреслити *досвідну природу* цієї антропології: вона будується не на відвернутих постулатах, а на даних практики, при цьому зберігається зв'язок з християнським віровченням, догматизмом, поняттями, що можна бачити на прикладі обоження, і все це знаходилося, вбиралося в досвід, укорінювалось в досвіді. Дана межа служить основою достовірності затверджень моделі, хоча слід також враховувати, що затвердження подвижницького досвіду вимагає особливої методики тлумачення. Ця загальна характеристика дозволяє відмітити, що філософсько-релігійна антропологія несе в собі могутній потенціал розвитку. Оскільки вона розглядає лише процеси духовної практики, вона не складає ще цілісної антропологічної моделі, проте відкритий в ній енергійний граничний підхід до людини може бути природно узагальнений до такої моделі. Багато з її ідей і понять в своїй суті не залежать від конкретного контексту подвижницької практики, але мають універсальний, загально антропологічний сенс. Виявляючи цей універсальний сенс, потім, узагальнюючи і розширюючи отримуваний концептуальний фонд, ми будемо фундаментом нового антропологічного підходу – енергійної граничної антропології.

Перш за все, можна виділити головний принцип такої антропології. Духовна практика - стратегія подвижника, в якій він визначається своїм богопрагненням, відношенням до Бога як Інобуття. Тут можна бачити вираз загальної логіки: визначити будь-який предмет означає описати його контури, його межу, і аналогічно у філософії всяке суще отримує своє визначення як інше від себе, конститується своїм відношенням до Іншого.

Застосовуючи цей аргумент до людини, в контексті виміру енергії, буття-дії, ми отримуємо загальний *принцип конституюючої ролі антропологічної межі* [4]. Такий перший крок до загальної моделі людини, і це питання є міждисциплінарним завданням широкого масштабу. Досягнення антропологічної межі припускає особливі енергійні механізми, це чітко проявляється в подвижництві: власними енергіями людини не можна досягти того, до чого спрямовується людина в подвигу, «надсхожість ества» і обоження. У сходженні до обоження, до онтологічної межі людського існування здійснююча сила належить Божественній енергії, благодаті, з якою подвижник лише пристосовує свої тварні енергії в синергії. Синергія (греч. *συνεργεία* - сумісна, узгоджена дія) - концепція, що затверджує необхідність спільної праці, пристосування, узгодженого ладу між Божественною енергією (благодаттю) і енергією людини (волею) в справі порятунку, з'єднання людини з Богом. Досягнення синергійного влаштування в людських енергіях являє собою основний зміст подвижницької діяльності. Способом такого досягнення є метод подвижницького досвіду, який створюється і існує в лоні подвижництва як традиції.

По відношенню до горизонту буття людини Божественна енергія є зовнішньою енергією - такою, що діє в цьому горизонті, проте має свій витік. Звідси виникає необхідне питання: чи існують інші енергійні практичні механізми, що також можуть вивести до межі горизонту людського існування, до граничного досвіду?

Опис духовних практик як альтернативних, людській антропологічній стратегії виживання показує, що це явище містить в собі широке коло уявлень про людину, антропологічних установок, практик, методик – по суті, цілісну досвідчену антропологію, саме вона викликає сьогодні активний інтерес.

Подвижницькій духовній практиці відповідає нове розуміння форми, це енергійна і динамічна форми, і оскільки подвижницька практика – це зокрема внутрішнє, індивідуальне, особливе життя, то їй відповідає і нове розуміння життя. І таке життя, знаходиться не тільки не в опозиції до форми, але навпаки, реалізує себе лише в безперервному продукуванні власних унікальних форм, які пов'язані в чітку послідовність і єдність. Зрозуміло, що методики які застосовуються в організації і перевірці досвіду, повинні досягати граничної конкретності і тому вони, взагалі кажучи, різні для кожного окремого ступеня практики. До цих практик можна віднести подвиги: відлюництва, стовпництво, безмовності (ісихазму), юродства, свідомо-навмисне прийняття безумства, блукацьке – бурлацьке життя, старчество.

Перед сучасною наукою стоїть завдання осмислення феномена подвижництва під новим кутом зору. Подвижництво – єдиний безперервний, довгий шлях, коли людина творить, переробляє себе за допомогою благодатних подвигів, внутрішньо перетворюючись при цьому. Таким чином вона відновлює цілісність своєї особи, яка виражається через цілісне пізнання, коли дія-подвиг здійснюється усією людською особою, а не однієї її частиною, будь-то розум, воля, тіло або органи чуття. У кожному акті пізнання, в кожній думці і вчинку подвижник бере участь всією своєю істотою.

До ступенів подвигу можна віднести і назвати не лише творчі сили пізнання, але і принципи пізнання. У вправах досконалення себе, в чеснотах і перетворенні їх в складові елементи особистісного ества, змінюється свідомість подвижника, і людина переходить від одного рівня до іншого, від пізнання до пізнання. Звідси, можна зробити висновок, що реалізація людської особи здійснюється подвигом у складному сходженні від простого буття (звичайне людське існування) через благобуття (буття в добрі) до вічного благобуття.

При цьому шлях подвижництва – це гранично реальний шлях, оскільки тут все засновано на досвіді. Ця реальність не має меж, оскільки не має меж і особа Боголюдини. Звідси, пізнання можна визначити як «відчуття безсмертного життя» (св. Ісаак Сирін), відчуття Істини [2, с.794-796]. У стані подвигу свідомість якісно трансформується, змінюється настільки, що стає можливий перехід від природного до надприродного, від смертного до безсмертного, від тимчасового до вічного; на цьому шляху відкривається органічна єдність цього життя земного світу і життя світу потойбічного, світу природного і надприродного.

За допомогою «науково-участного» методу пізнання стає можливим проникнення в подвижницький досвід (внутрішній метод пізнання), коли наукова свідомість, зберігаючи свої визначальні риси і цілі, разом з тим стає причетною до описуваного досвіду, в тій чи іншій мірі розділяє його і на нього відгукується, змінюючи власні установки залежно від змісту, що осягається. Це стає можливим внаслідок того, що людина здатна проникнути в глибини самої себе і тим самим розширити свій досвід через єдність людської природи, що дозволяє розуміти аналогічний і, можливо більш багатший досвід інших людей (у даному випадку це подвижницький досвід).

Важливо підкреслити те, що, розглядаючи феномен подвижництва у філософсько-релігійному аспекті, необхідно розвивати специфічну благодатно-подвижницьку гносеологію, в якій перед людським пізнанням знаходиться вічна Істина у всій повноті своєї нескінченної досконалості, яка поступово

Розділ другий. Філософська антропологія і культура

відкривається освяченій облагодатті людини. Істина - це не дискурсивне, психічне або метафізичне поняття, а Вічна Особа Боголюдини. Зростання свідомості в пізнанні Вічної Істини завжди здійснюється в даній категорії. При цьому в самій своїй суті пізнання – це не лише гносеологічний, але і етико-онтологічний акт, в якому таємничо здійснюється з'єднання пізнаючого з пізнаваним, суб'єкта з об'єктом.

Діяльність людини в подвигу однаково може бути як наочною, вираженою зовні, так і духовно-душевною діяльністю, роботою свідомості і волі, внутрішніх імпульсів. Внутрішній досвід є, у першу чергу, усвідомлення власних устремлінь, яке відрізняється від абстрактного пізнання тим, що воно змінює життя людини.

Ціннісна свідомість, порівнюючи все суще з суб'єктивною свідомістю, пов'язує себе з онтологією автономного буття, тобто цінне те, що важливе і значуще для суб'єкта, те, до чого він прагне як до мети, те, що є для нього засобом або умовою.

Феномен подвижництва повертає людину до себе, спрямовує погляд усередину, на свою «внутрішню людину», відкриває реальність її внутрішнього світу, не виключаючи і тих царин, де людина не є суб'єктом того, що вона робить, мислить і говорить. Досвід дії в цій реальності неможливо виразити в категоріях «звичай», «норма», «модель поведінки».

Проблема пізнання Істини, а через неї і проблема людської свідомості є в своїй основі проблемами філософсько-релігійно-етичними, оскільки пізнання і мораль знаходяться завжди у прямій відповідності. На всіх своїх етапах пізнання залежить від морально-релігійного стану людини. Пізнання людини залежить від етико-релігійного перетворення і розвитку людських органів пізнання. Чим досконаліша людина у морально-релігійному відношенні, тим досконаліше і його пізнання.

Подвижництво веде до здатності трансформації органів пізнання особи, коли змінені благодатними подвигами відчуття виробляють цілісне, розсудливе пізнання, плід синергійної творчості людських подвигів і благодатної сили Духу.

Таким чином у феномені подвижництва існує не лише емпіричне Я повсякденної самосвідомості, але і вище Я, таке, що містить всю повноту можливостей, які в перспективі може розкрити у собі людина (прикладом тому – подвиг в науці і медицині, подвиг захисту Вітчизни, подвиг в екстремальних ситуаціях). При цьому ідея вищого Я розглядається саме як ідея, яка носить універсальний характер, а не просто абстрактне поняття власного Я.

В ідеалі духовний розвиток людини можна визначити як створення власного Я, що в той же час означає становлення самим собою, або реалізацію істинного Я в самосвідомості, житті і діяльності людини. Відношення між емпіричним і вищим Я, їх зустрічний рух створюють, образно кажучи, «вертикальне» вимірювання, розвитку на відміну від «горизонтальних» змін, які ми всі зазнаємо постійно і які можуть не бути розвитком в ціннісно-позитивному сенсі слова.

Феномен подвижництва полягає в тому, що в подвигу людина виходить за межі особистих, миттєвих інтересів, навіть якщо це не приносить їй ніякої безпосередньої користі, а, навпаки, загрожує небезпеками і позбавленнями звичних благ. У цьому сенсі життя людини є подвиг самопоходання заради вищих цінностей.

У самосвідомості відображається онтологічна основа людської духовності: розуму, совісті, моральності, свободи, відповідальності, віри, досконалості, творчості. У наш час особливо гостро постає проблема виховання і розвитку підростаючого покоління. Слід зазначити, що фізичні і психічні особливості людини, отримані нею від народження, є об'єктивною данністю і теж можуть розглядатися як умови, в яких відбувається розвиток і становлення людини. Для розуміння самого процесу розвитку необхідно знайти джерело розвитку, і усвідомити, що визначає напрям розвитку.

Звичайно, можна по-різному визначити, що таке любов до Вітчизни, до ближнього, любов, що бере витоки від подвигів, що здійснювалися нашими предками багато століть у минулому та здійснюються непомітно і в нинішній час. Але не можна не погодитися з тим, що це початкове, вкладене в кожну людину глибинне відчуття дозріває при правильному вихованні, заснованому на дійсних цінностях, прищеплених на національних традиціях.

Таким чином, проблема феномена подвигу – проблема антропологічна. Досвід людей у духовному подвигу неминуче виходитиме за рамки наявного (але не за рамки можливого) досвіду інших - і саме через це він може допомогти іншій людині розвинути аналогічні здібності, актуалізувати, усвідомити, набути аналогічного досвіду. Антропологія подвижництва - процес, в якому людина входить в царину, де починають змінюватися визначальні, конститутивні властивості людського існування.

На шляху пізнання Істини подвижник розриває окови індивідуума і розкривається, щоб прийняти новий онтологічний зміст. Цей зміст є стан самого Бога. У ньому людина відкриває дійсні вимірювання любові до ближньому. Душа людини переходить у сферу іншого буття, коли здійснюється перехід від антропологічного рівня на онтологічний і вічний.

Коли мова йде про релігійні види подвижництва (відлюдництво, столпничество, юродство, старчества), слід зазначити, що кожен з них має свої феноменальні особливості, властиві конкретній формі.

У своєму подвижницькому житті відлюдники і столпники усамітнювалися для самозаглиблення, самвипробування, богомислення, щоб більш зміцнюватися в моральних подвигах і досягати успіху у житті духовному. Крім того, подвиг стовпництва має свої феноменальні, неповторні риси. Життя стовпників наповнене подвижницьких самозахоплень і одкровень, коли в екстатичному стані припиняється молитва, рух, скорбота або радість, бажання, самокерування, а настає здивування, у стані повної непорушності.

Слід зазначити, що свої феноменальні особливості має і юродство; свідомо-навмисне прийняття божевілья, бурлацьке життя, аскетичне терпіння, добровільне перенесення ганьби і прикростей. Засвідчуючи всім своїм життям про «непримиренність», фундаментальну невідповідність між двома порядками або рівнями буття: між цим справжнім віком і століттям прийдешнім, нагадуючи про повну протилежність цінностей *metanoia* - «зміна розуму», кардинальна зміна пріоритетів, абсолютно нове розуміння, юродиві є свідками анти-світу, можливості неможливого.

Феномен старчества (духовництва) полягає у невичерпній внутрішній силі, саме в тій багатогранній духовній праці, яка проводиться в душах своїх духовних чад і дуже дбайливо ведуть людину до отримання Істини. Подвижницький досвід, будучи внутрішнім надбанням особи, є тією вищою достовірністю, яка в своїй онтологічній реальній достовірності вище за будь-який сумнів. У відносинах до світу, людині і до духовних цінностей особа подвижника є структурою відносно цілісною і стійкою і разом з тим структурою відкритою і динамічною. У ній досягає свого вищого здійснення і виразу динаміка загального тварного становлення, метою якого є обоження. Феноменальним для людини є той факт, коли подвижник з пустелі повертається в місто і зберігає ісихію (безперестанну молитву) в серці. Тут важливе не тільки місцеперебування подвижника, але і те, що при цьому відбувається в його в душі. У цьому сенсі багато відлюдників і затворники вели, переважно, «життя діяльне». З іншого боку, багато подвижників, що неподільно присвятили себе діяльному служінню світу, володіли дарма серцевої молитви, і їх з повним правом можна назвати «споглядальниками».

Таким чином, повнота боговідіння можлива як «посеред міст», так і «в горах і келіях», Тобто, справа не в зовнішньому положенні, а у внутрішній розташованості. Є приклади, коли пекар, що пече хліб і що творить безперестанну молитву Ісусову уподібнюється пустинникові. Тут доречна приказка «Не місце красить людину, а людина місце», для подвигу немає тимчасового і територіального простору, в подвигу ісихії важливо зберігати свій розум нерозсіяним, не менш важлива і внутрішня *тиша*, що розуміється як «зберігання серця» і «повернення в себе».

У суспільному служінні подвижників важливо підкреслити харитативне звернення до світу (*χάρις*), тобто любовне служіння світу, на відміну від метаноїчного (внутрішнього - *μετάνοια*) напряму чернечому життю. Феномен подвижництва полягає в тому, що сила цієї любові прямо залежить від полум'яного прагнення до особистого удосконалення; чим більш подвижник самозаглиблюється в свій дух з метою підготувати себе подібним до Першообразу, тим більшої напруги досягає його співчутлива любов.

Шляхом обоження подвижник залучається до актуальної повноти буття, що є синонімом моральної досконалості особи і разом з тим синонімом духовної краси людини, що удостоїлася стати причастною до Фаворського світла. Світлоносна краса оновленої особи подвижника стає зримою в результаті її поступового вдосконалення в любові.

Саме любов веде людину до пізнання Вічної Істини. Любов є не тільки почуття, але і суть духу, душі і волі, вона – головна творча сила особи, вона ж – джерело дійсного, Божественного пізнання і знання (откровення). Звідси випливає важливий гносеологічний принцип: *Люблячий Бога знає Бога* (1 Ін., 4, 7-8): знає Його вищим надрозумним знанням, в якому бере участь вся внутрішня людина, спрямована до Вічної Істини.

Література:

1. Гадамер, Г.-Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики / Г.-Г. Гадамер. – М.: 1988. – С. 409.
2. Добротолюбие / Святой Исаак Сирианин. Подвижнические наставления св. Исаака Сирианина. // Добротолюбие. Т.2. – Краматорск.: УПЦ Полт. епарх. Спасо-Преображенский Мгарский монастырь., 2004. – 939 с.
3. Зарин С. М. Аскетизм по православно-христианскому учению / С.М.Зарин. – СПб.: 1907. – Т.1. – Кн.2. – 156 с.
4. Хоружий С.С. К феноменологии аскезы / С.С.Хоружий – М.:Издательство гуманитарной литературы, 1998. – 352 с.

Гончаров Г.М. Философско-религиозный смысл феномена подвижничества. Эта статья посвящена проблеме научного подхода в изучении феномена подвижнической деятельности и подвига по своей сути проблеме истинного познания человеком Истины и бытия в целом, когда наряду с

Розділ другий. Філософська антропологія і культура

подвижническим методом познання, существующим в самой подвижнической традиции, формируется метод познання, используемый при философско-теоретической концептуализации.

Ключевые слова: подвижничество, мистико-аскетический опыт, антропологический предел, синергия.

Goncharov G.M. Philosophical-religious sense of the phenomenon of selfless devotion. *This article is sacred to the problem of scientific approach in the study of the phenomenon of selfless activity and exploit on the essence to the problem of veritable cognition of Truth and life a man on the whole, when along with the selfless method of cognition, existing in the most selfless tradition, the method of cognition, used for philosophical-theoretical conception, is formed.*

Keywords: selfless devotion, mystery-ascetic experience, anthropological limit, synergy.